

Víctor Català

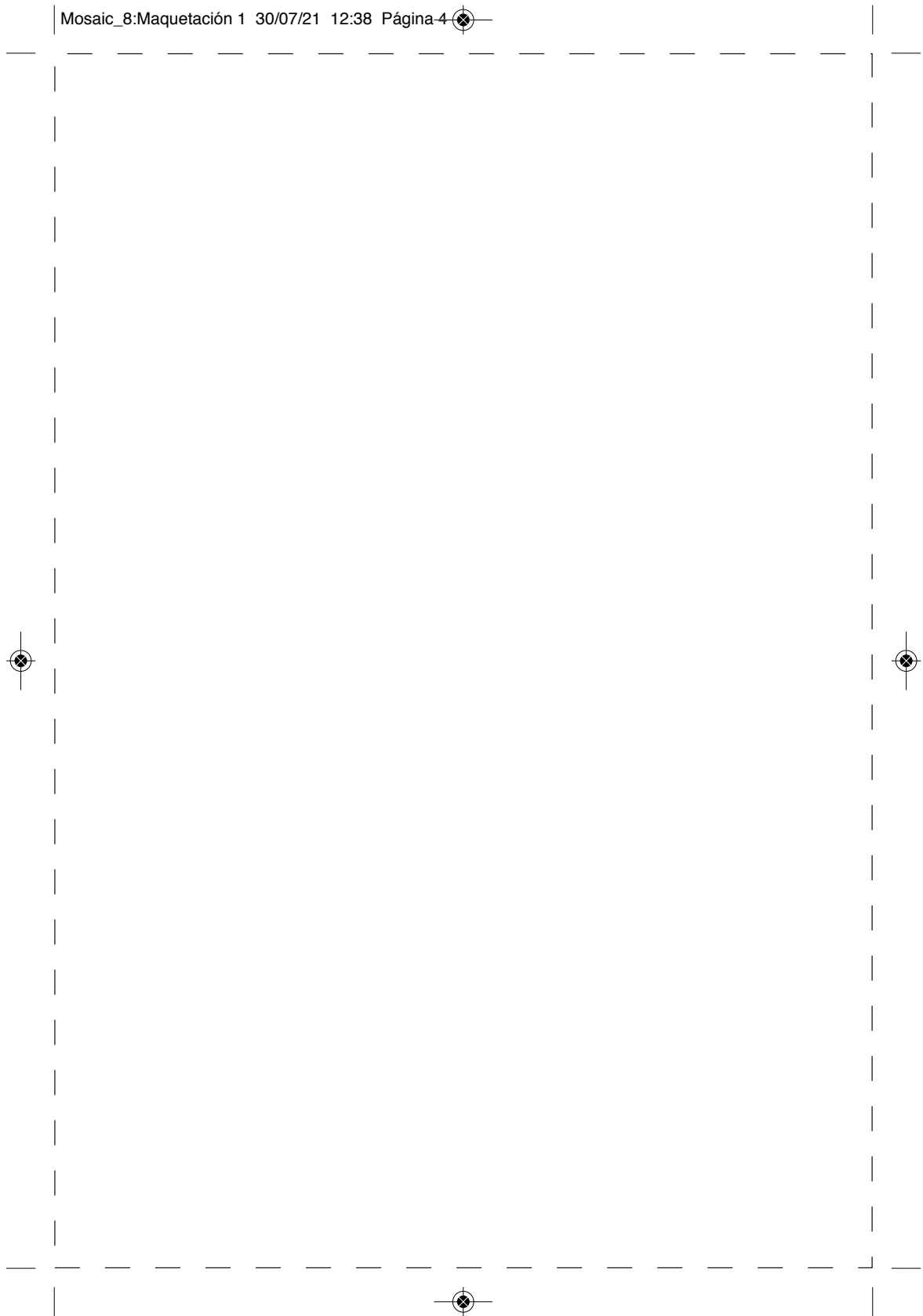
Mosaic III

INTIMITATS

Impressions literàries
sobre temes domèstics

Edició, pròleg i epíleg
a cura d'Agnès Prats
i Blanca Llum Vidal

CLUB EDITOR
BARCELONA

TAULA

Pròleg de Blanca Llum Vidal, 7

Mosaic III

Endreça, 19

SECCIÓ PRIMERA: FÒSSILS

El primer remordiment, 23

La primera nina, 31

Les altres nines, 39

El primer retrat, 47

El primer guany, 51

Les costelles sens ossos, 57

En Ganassa, 65

La Pil·la, 69

Les primeres lletres d'amor, 73

La primera labor, 77

La segona labor, 81

La primera rebel·lió, 89

El meu marit, 93

El drama del pati, 101

La primera costura, 109

El primer deport, 115

Supervivències, 123

SECCIÓ SEGONA: FACÈCIES I COSES

Mon niu, 131

Ma cambra blanca, 135

L'hort, 139

Les teulades, 145

La tramuntana, 149

Impressió d'octubre, 153

Passa la boira, 157

Hores perdudes, 161

Coratgia, 167

L'antoi, 171

Poblet, 177

Les pintures rupestres, 185

La basseta, 205

La tartana, 213

SECCIÓ TERCERA: AMICS I PARENTS

L'euga, 227

La tortuga, 233

La polla, 237

L'Astadoro, 247

Un destí tràgic, 251

L'hoste nou, 259

Les alegres comares, 263

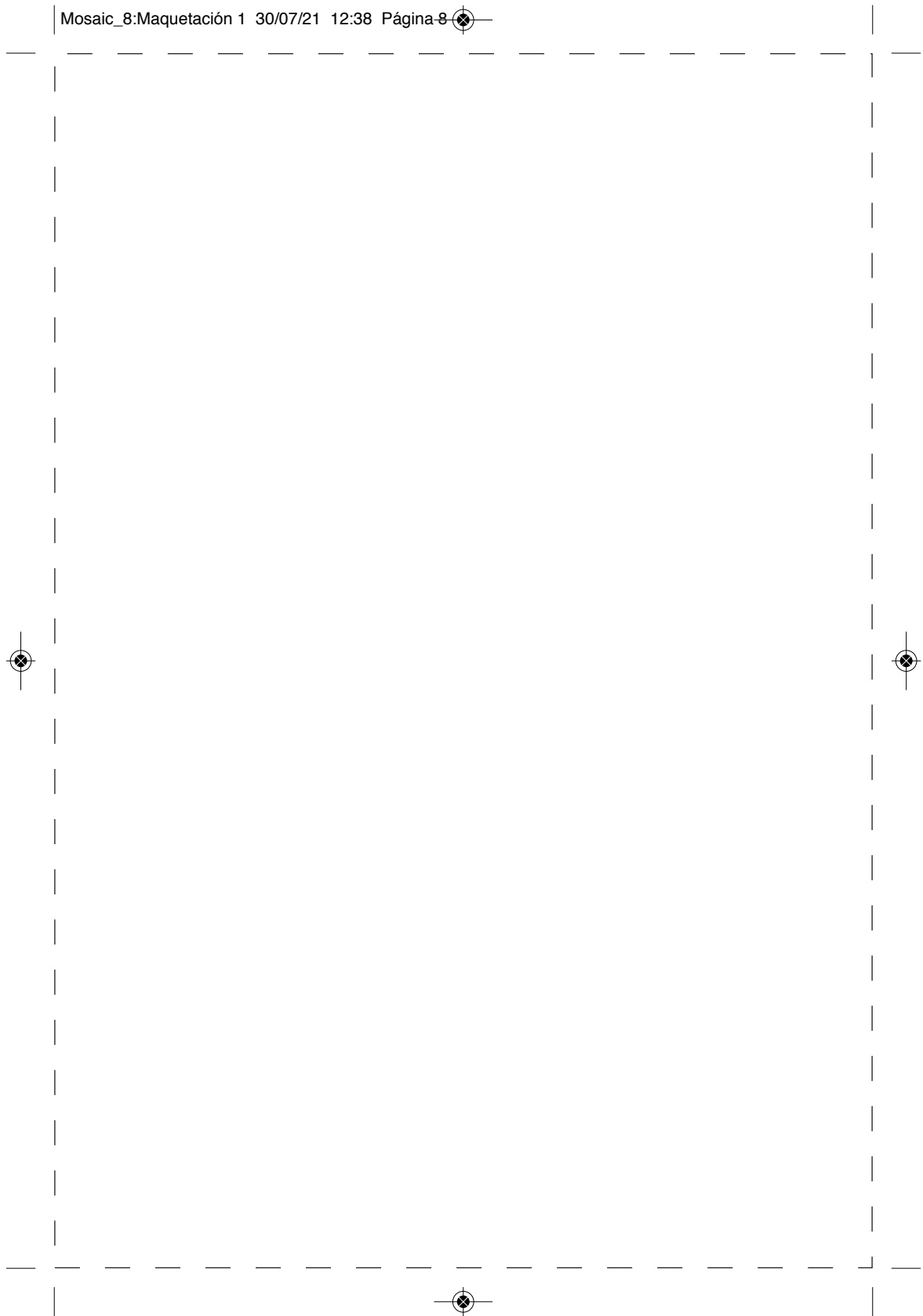
L'home que feia serenata als grills, 273

La senyora Caterina de Don Joan, 279

Els quatre evangelistes, 285

Epíleg d'Agnès Prats, 307

PRÒLEG
El cavall més mans
ve un dia que s'encabrida
per Blanca Llum Vidal

Als anys quaranta del segle xx es devia saber que Víctor Català no només tenia una gràcia finíssima per esquivar la censura, sinó que també la tenia per riure's d'ella amb una convicció fora mida i amb una elegància magnànima —que res no té a veure amb minimitzar la crueltat totalitària, sinó amb saber mostrar les curtedats culturals del feixisme. Derrotada l'Alemanya nazi, el franquisme va fer allò tan conegut de mirar de rentar-se la imatge i de permetre la publicació de determinats llibres escrits en català. De cop s'autoritzaven algunes obres que, segons elsensors, no entraven en contradicció amb els principis del règim. Si la consigna era que aquestes obres no arribessin al públic més jove per tal de restringir l'aprenentatge de la llengua escrita, l'escletxa que es va obrir al pic del franquisme va ser la de publicar obres clàssiques.

Encara que no hi hagi beneiteria més gran que la de considerar que una obra clàssica és una mena de mòmia inofensiva, innòcua, sense capacitat d'incidir en el present ni de remoure consciència, aquesta va ser la tendència i aquesta va

ser la finestra a través de la qual el 1946 es va publicar *Mosaic* (impressions literàries sobre temes domèstics) a la Biblioteca Nova Renaixença dirigida per Rafael Dalmau i Ferreres, l'editor que, dos anys abans, enviava una carta a l'autora en què deia que tenia la intenció d'imprimir el *Mosaic* per "veure si pot ésser la primera obra que repregui la publicació d'obres catalanes. Això ens faria molta il·lusió i jo consideraria com un símbol que vostè fos la iniciadora d'aquesta nova fase".¹

Enviat a la Vicesecretaría de Educación Popular F.E.T. y de las J.O.N.S. de la Delegación Nacional de Propaganda el 16 d'abril de 1946 amb nom de Catarina Albert (encara que ja feia gairebé cinquanta anys que l'autora utilitzava el de Víctor Català per tal de preservar-se i, al mateix temps, d'expressar una identitat tan polièdrica com el "Diàleg prismàtic" amb què comença *Jubileu*), els informes lectors van dictaminar la autorización del *Mosaic* perquè van considerar que no ataca al dogma, a la moral ni a las instituciones del Régimen i perquè, segons ells, es tractava d'un volum en què la autora describe en unas remembranzas de su infancia el huerto y el jardín de su casa del Ampurdán; las personas de su afecto; las cosas y los animales domésticos; sus anécdotas, y todo cuanto era de su intimidad y varios cuentos, sentimentales unos y piadosos otros. Todo con una sencilles (sic) cautivadora.²

Efectivament, gran part dels textos inclosos en aquella edició del *Mosaic* eren exercicis brillants de memòria: s'ha de

1. Carta de Rafael Dalmau a Víctor Català, datada a Barcelona el 15 de maig de 1944 i reproduïda per Irene Muñoz Pairat en el volum *Epistolari de Víctor Català II* (Girona, CCG Edicions, 2009).

2. Expedient 1.774-46, conservat a l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares.

tenir una retentiva molt esmolada per recordar, als setanta-set anys, que quan només en tenies dos vas fer un niu de llana dins una cistella per abrigar un pollet que t'havia regalat la teva àvia i que havíeu tingut per casa com si d'un gos es tractés fins que, un cop morta la gallina, se'l va menjar la dona que venia a fer dissabte. Exercicis que parlaven de coses diverses i que s'incrustaven en una mateixa superfície —la del llibre-mosaic. Reflexions i records sobre la criatura que va ser, sobre la casa on va viure, sobre els objectes que l'envoltaven, sobre les persones properes i, sobretot, sobre la relació preciosa que tenia amb les bèsties.

No és debades que la tercera secció del llibre, intitulada “Amics i parents”, parla, excepte en dos casos, d'animals: “amb les bèsties m'hi unia una conformitat, una adaptabilitat sens violències ni ressalts, enterament fraterna; una franciscana avinença, lliure de destorb, d'impediment psíquic, que pregonava el parentiu ancestral de les espècies” (“Els quatre evangelistes”). Un amor de germà, el que sentia per les bèsties, que s'acabaria traduït en un dels centres més fondos i significatius de la seva obra: el grill que es troba la Mila després que l'Ànima l'hagi violada a l'ermita; Lenín, el gos del captaire i el títol de la *nouvelle* que explica que les plantes i els animalets, com els homes, també devien tenir els seus adams i eves; les baves dels caragols de *Solitud* que, regalimant de les boques en rituals de pubertat casolans i ferotges, són capaces d'expressar pulsions amagades i clínicament observables; la cara pràcticament animal de la marquesa d'Artigas del “Carnaval” lèsbic de 1907 (*Caires vius*); la formiga grossa i negra que se li enfilava per la cama, l'insecte decapitat, d’“El primer remordiment”; les gallines que revenia la dona a qui la tra-

muntana aixeca les faldilles i amb què comença *Un film* (3.000 metres), la novel·la escrita sota l'empara dels estrafets de Velázquez i separada decididament de la bellesa de la Venus de Milo; el ruquet magre i pelut del darrer conte de *Jubileu* i darrer text que publica l'autora, una fera que dú un pegat de merda seca a cada anca i amb què va pel món la Mònica, la parracaire, la femella prehistòrica que, tot i els esforços titànics, no aconsegueix d'impedir que la seva filla s'esventri —així com la dalla de *La infanticida* amenaçava d'esventrar la Nela a través de la vigilància del pare...

El que ja no és tan clar és que els textos que conformen aquella publicació del *Mosaic* no fossin artefactes —o diamants— que no posessin en entredit els principis del Règim i la moral del nacionalcatolicisme. Si, com diu el funcionari franquista de torn, el que hi apareixen són *remembranzas del huerto* i baixes a l'hort per veure què hi ha, de cop t'hi trobes que, entre les flors i les plantes a qui Víctor Català mai de la vida no podria fer mal —perquè destruir-les li provoca un horror natural—, hi apareix una escampadissa de magranes tan al·lucinatòria i onírica com seductora o directament sexual. Costa de no veure, en aquestes fruites vermelles que alteren i en aquestes fruites esbatanades que saben mossegar i saben riure, la imatge d'una multitud de conys o de *vaginas dentatas* que fascinen i espanten: “el magraner és un marxant de joies. Jo no he vist res tan enartador com una magrana, esberlada tota ella per folla rialla i ensenyant a tot pler sa encesa dentadura de robins. Quan aquestes rialles bojalment mudes es repeteixen ací i allà, nombroses, entre les branques sens fulles, el pensament es torba i esdevé com obsès per visions de somni fantàstic” (“L'hort”).

Aquest no és el primer cop que l'autora fa aparèixer la sexualitat femenina així d'esplendorosa, de salvatge i de lliure. Ja ho havia fet a principi de segle quan el Noucentisme esculpia dones obedients com mules de sínia i ben plantades com l'arquetip violent de la raça. En aquell ambient políticament reaccionari i culturalment conservador, Víctor Català descriu amb detall com la Carlota d'*Un film (3.000 metres)* es masturba pensant en Nonat Ventura, el lladre asexual que atrau tant dones com homes: “la noia collí aquelles peces brutes [un mocador, uns colls i uns punys del noi], les mirà amb encantament, com si fossin meravelles, i després, tot de cop, les acostà a la seva cara, la refregà en elles, la tingué contra elles apretada estretament durant més de cinc minuts, i tot fent-ho llançava com uns xisclets ofegats... I encara no fou això sols... De repent es tirà sobre el llit d'en Nonat i començà a rebotcar-s'hi com una boja, plorant, xisclant, besant i mossegant els coixins...”

Si als anys quaranta del segle xx es devia saber que Víctor Català va aconseguir trampejar la censura escrivint el que li donava la gana sota l'etiqueta tan poc sospitosa d'impressions literàries sobre temes domèstics, avui sabem que el *Mosaic* de 1946 no és només la tercera part d'una obra que també havia de contenir “Vibracions” i “Encunys” (dues parts que, com indica l'autora, en aquell moment no es van incloure per impossibilitat material de preparar el volum sencer i que nosaltres, per les diferències formals que separen els textos, publicarem en llibres separats). Gràcies a l'Arxiu de l'Escala situat a l'Alfolí de la Sal i a l'inventari sumari de textos de Víctor Català elaborat per la Biblioteca Nacional de Catalunya, avui podem afirmar que el *Mosaic* de 1946 és una tercera part incompleta. Més

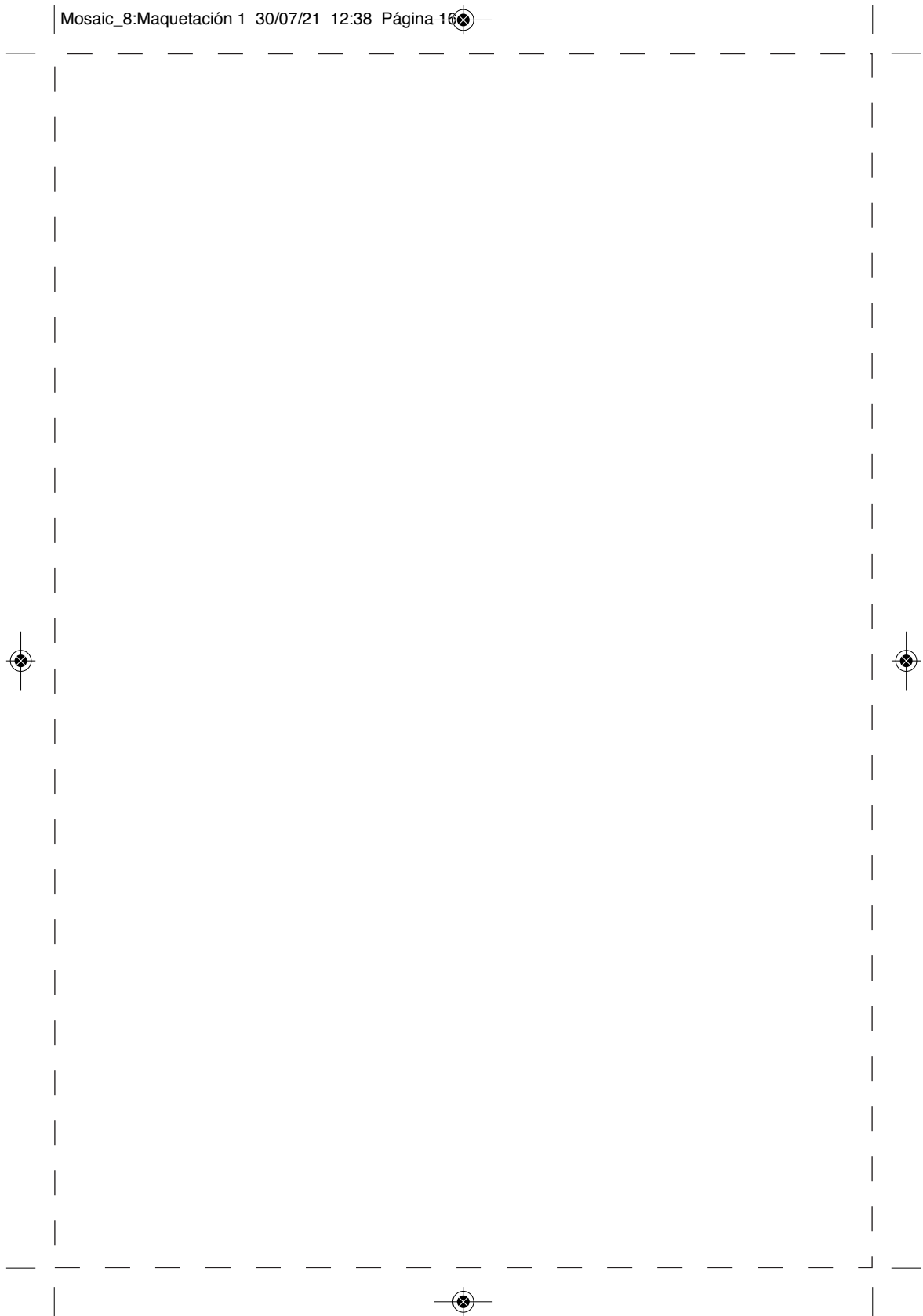
enllà dels vint-i-quatre textos que conformen el que havíem conegut fins ara, Víctor Català va deixar disset textos manuscrits i mecanografiats per encàrrec que, tal com indica ella mateixa a la capçalera, són íntimitats que molt probablement havien d'enriquir aquesta tercera part de l'obra. Tot i els epistolaris del moment, les notes disperses que fan referència al *Mosaic* i els múltiples índexs que va preparar-ne l'autora, no hem arribat a saber exactament per què aquests disset textos, datats l'any 1945 la immensa majoria, han romàs inèdits fins avui.

En qualsevol cas, el volum que teniu a les mans els ofereix als lectors per primera vegada i per primera vegada sabem que l'escriptura de Víctor Català no només té a veure amb l'entremaliadura infantil —i tal vegada fundacional— de dibuixar un senyor solemne i hieràtic a la paret impecablement blanca del menjador de casa seva (“Les pintures rupestres”), cosa que va disparar la fúria d'un pare autoritari que controlava poc l'abús de poder i l'ús la força, sinó que es tracta d'una escriptura que també té a veure amb la desobediència pràcticament involuntària que va portar a terme el dia que va anar a fer una escultura al taller del mestre Carcassó, “un bon escultor, però romàntic i dogmàtic”, que “tot ho reduïa a cànon i convenció”, “tot justament al contrari de lo que em passava a mi, que de seguida el cap i les mans se'm feien esclaus de lo que veia” perquè jo, diu, “era una ingènua realista” i perquè jo, afegeix, “ara comprenc que hauria fet un pèssim súbdit de Hitler, car l'ordeno y mando perquè sí no deia per a mi gens ni mica” (“La segona labor”).

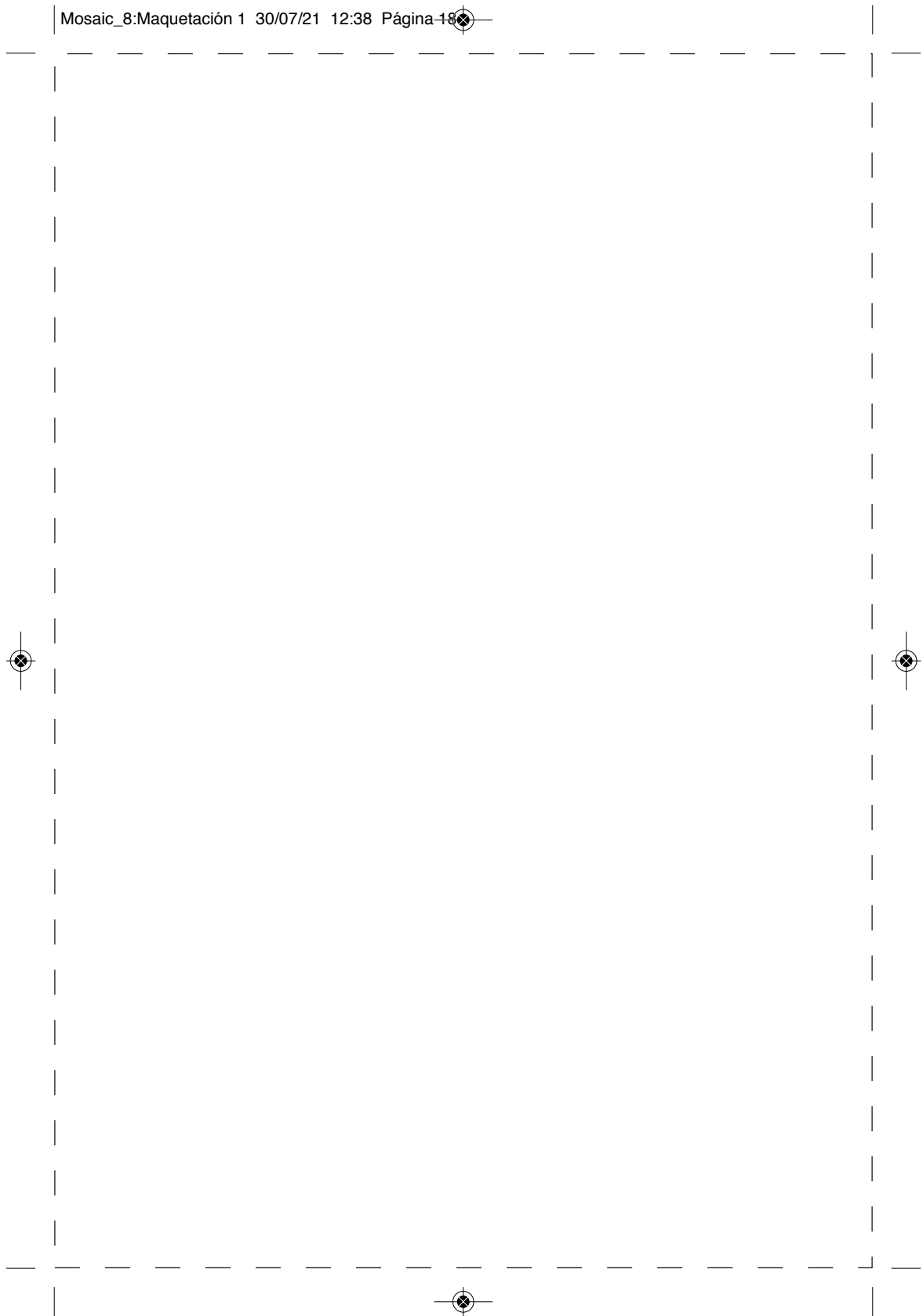
En dic desobediència involuntària perquè el que explica Víctor Català en aquest text no és que tingués cap intenció de

dur la contrària a l'eminent professor, sinó que sentia un impuls natural —i pràcticament físic— d'escapar de l'adreçador. Resulta que el senyor Carcassó va tapar els ulls amb dues boletes de fang a l'escultura que havia fet Víctor Català perquè la model que tenia era una senyora gran i perquè els vells, va dir l'home, tenen la mirada atenuada, esfumada per l'edat i no vibrant i plena de vida com la que havia fet ella. Davant d'això, Víctor Català, que no pretenia ofendre ni rebel·lar-se contra les doctes ensenyances, va continuar treballant altres parts de la cara fins que va comprendre que li seria impossible de tirar endavant mentre la “guaitessin aquells ulls sens vida i sens mirada”.

Per això va tornar a enfonsar el boixet. Per això va tornar a infondre vibració i vida en la mirada d'aquella vella que tenia al davant. Per això tal vegada en quedà “una ploma poc amiga de mesures imposades” (1918) i “en lloc d'una austeritat poc menys que religiosa, per la que tota transgressió percebuda fibla com un pecat mortal [...], una lògica inexistència de puritanismes desfiguradors” (1927). Per això aquest *Mosaic* també és una muntanya de textos sobre com es conforma la llibertat de l'artista i un fotimer de records que tal vegada expliquen l'origen del pòrtic espectacular de *Caires vius* (1907): “[D]ogma, escola, codi, conjunt de regles preestablertes dins una esfera de creació, vol dir limitació, que equival a minva, la minva a decadència i la decadència a traspàs, mort [...]. La força estriba, doncs, en l'impuls antiescolàstic, antilimitador, en l'esclat centrífug que romp les lligadures externes, en la picada del poll contra la closca que l'empresona.”

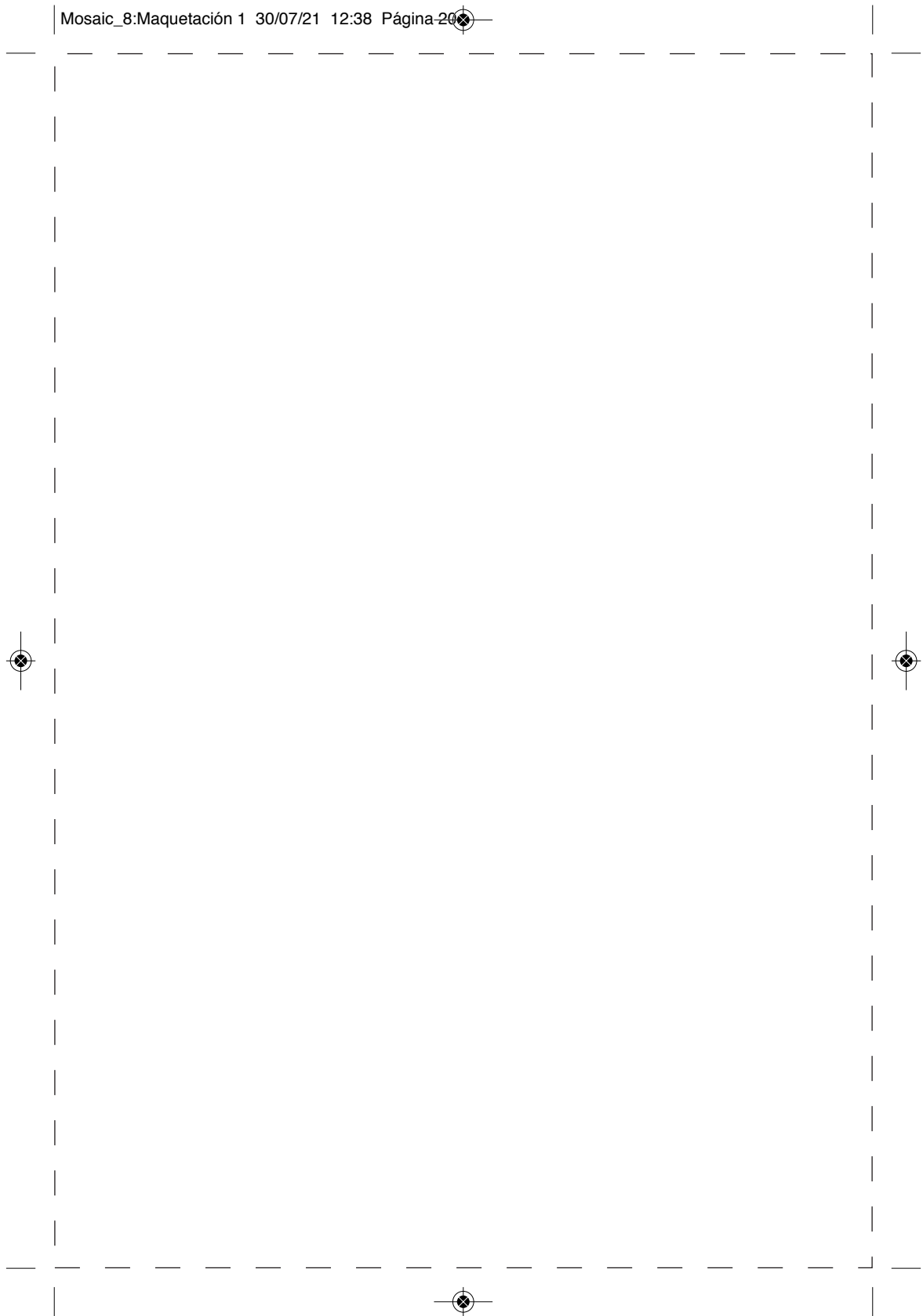
Mosaic III
INTIMITATS

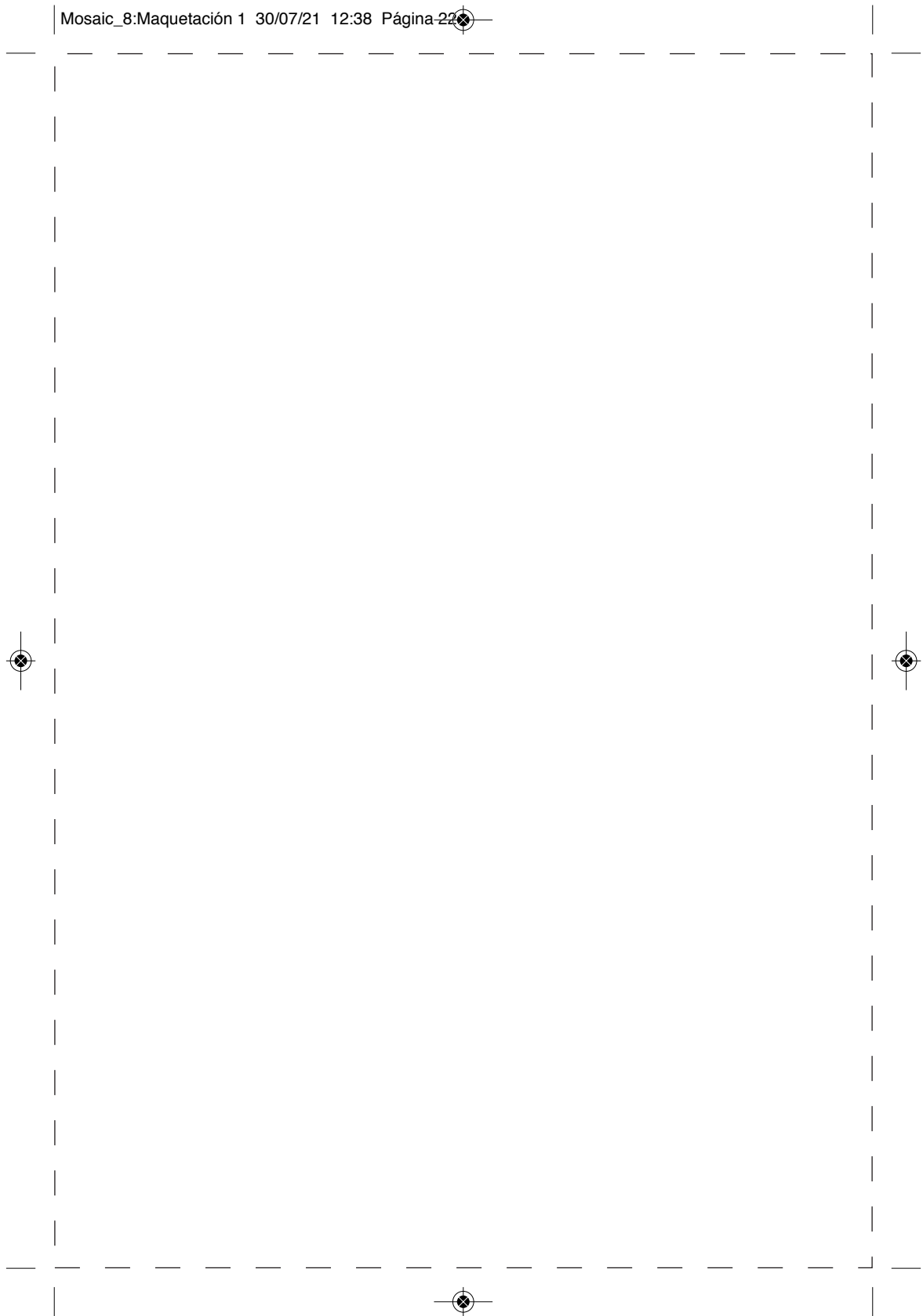
ENDREÇA

A tu, aquell de mos llegidors desconeguts que pugues devenir mon amic per la sola virtut d'aquestes ratlles; a tu, aquell d'ànima senzilla que crega en la senzillesa, l'estimi i en ella trobi el segret principi de la felicitat; a tu, aquell que no portis ni vulguis portar postissos enganxats a la humilitat que t'haja donat Déu; a tu, l'esperit elemental que sentis la grandesa immensa de les coses petites que els homes desprecien i a ella t'entreguis amb amor de nen; a tu, company, amic, germà, que no conec però que has d'existir, a tu t'endrego aquestes intimitats, també senzilles, també humils, també elementals i, per tot això, també destinades al menyspreu dels homes. Tocat de sentiment i devoció, per a tu sol les he escrites; llegeix-les poc a poc, fins a descobrir-hi aquest sentiment i encomanarte aquesta devoció. Res més te demano.

*(En mon niu d'orenetes i en el punt dolorós
d'aixecar el vol per a desemparrar-lo.)*

Fòssils
SECCIÓ
PRIMERA

EL PRIMER REMORDIMENT

El joc de les ànimes i ses reaccions davant els esdeveniments quotidians sovint sovint és imprevis i desconcertant. Tantost petites causes hi produeixen grans efectes, tantost responen amb fredor i indiferència a les més formidables descàrregues emotives. De primer antuvi se podria sospitar que falla, en aquells casos, el factor lògica, i que tot l'entrellat funciona a l'atzar, a la bona de Déu, com enginy governat i regit per l'absurde; tan abscondides o disfressades s'hi presenten les lleis fonamentals reguladores.

Per orientar-se en les dreceres de tan estrany fenomen, requeriria llarg temps d'estudi, considerable espai i, per damunt de tot, facultats diverses que les nostres. No tractarem, doncs, de fixar en aquestes ratlles, com nota personal íntima, uns minúsculs incidents de dit ordre.

Durant la meva infantesa i la meva joventut el lloc del jardí que coneixem per "sota l'acàcia" exercia en mi gran atracció. Aquell indret, del qual ja he parlat altres vegades, ombrívol i arrecherat, solitari la major part del dia, tenia un encís fantàstic i misteriós de grota submarina, que convidava al repòs i a la

meditació. Les branques de l'acàcia, aleshores altíssima, que havia plantat la meua mare quan tenia sis anys, abrigaven, gairebé del tot, al llorer centenari que li feia costat, i traspasant les parets de tanca, a migdia i llevant, desbordaven sobre el pati veïner i el carrer de darrera de casa, s'estenien, després, com un dens i aromós velàrium, sobre el sortidor, i, abans d'anar a reposar els extrems vibràtils en la cleda ornamental de fusta pintada de verd que tancava el petit clos, xuclaven i retenien entre l'atapeït fullatge, per destriar-los, a l'acte, en finíssim ruixat, els fils de cresta que engegava a l'aire, amb dolcíssim parrupeig, el llarg fibló d'aram.

Al sòl, la molsa, amb son aglutinant felpós, temperava, com una catifa, la cruesa i la grisor cadavèrica del pedreguet, i els aucells —pardals, cardines, verdums, rossinyols, bosquetes, reis, merlots, lluers, etc., etc.— s'hi congregaven a voladúries, a milers, i, sobretot quan trencaven les albes i a la baixa hora, és dir, quan se llevaven i quan anaven de retirada, hi movien un xivarri deliciosament eixordador. Era una font de temptacions i de gaudi, el nostre “sota l'acàcia”, per a tot aquell qui tingués un argent d'esperit dins del cos i molt més per a una criatura imaginativa que, al tombant de la primera infància, començava ja a gustar els nèctars de la solitud, feconda en sorpreses i emocions trasbalsadores.

No és estrany, per tant, que, tot just llevada i agençada, prengués el llonguet de l'esmorzar —generalment sens companatge, car en matèria de boca no era gens exigent— i anés a menjar-me'l sota l'acàcia, fent cruixir la grava amb mos passets menuts, al caminar amunt i avall per la placeta-caminal, duent el primer paper que em queia als dits, així que vaig començar a desxifrar la lletra d'estampa, o embastant petits

projectes puerils, o, encar, jugant amb mos amics els gats. De tant en tant, un d'aquests, expulsat, com per catapulta, de dins del paller, esbotzava violentment aquella mena de segell, més fosc que l'ombra circumdant, que posava en la paret el fines-tró, barrat de través pel llangardaix de ferro forjat, i caient a mos peus, amb veueta manyaga com un bel d'ovella, me demanava un mos —tots els gats del barri me coneixien prou i em tenien confiança—, o bé, empaitat per un consemblant, muntava, esgarrapant a tot batre d'unglats, pel tronc de l'acàcia i anava a fondre's en el sobredit pati veí, corresponent a ca la Mercè Ambrossa —una bona dona que a mi me causava una esma de basarda perquè, mancada sempre de salut i amb els colors trencats, solia portar sota el mocador del cap un altre mocador negre, embenant-li el front, i plena de mal humor, rondinava de tot, així de les irrupcions felines en sos dominis, com de l'aldarull que movia la mainada al carrer jugant a cuit o a bales.

Certa migdiada estava jo asseguda en un dels bancs de rajols de València que havia fet fer allí la meva mare... Oh, aquells bancs, que mereixien un poema, tan nets, tan polits i fresquívolts a tot temps, que posaven una regalada nota clara en l'ombradiu, tantost l'acàcia fullava, o l'enriquien amb miroteigs i reverberacions àuries quan el sol, passant entremig de les branques despullades dels arbres, trencava sos raigs en angles i espurnalls llumínics sobre els tocoms propers, quin agraïment i quina bona memòria guardo de vosaltres!

Una migdiada, com deia, estava jo asseguda en un d'aquells bancs de rajola blanca i blava de sota l'acàcia, entretinguda amb no sé què, quan, *sens mirar-ho*, puix tenia els ulls fixes en lo que feia, vaig veure que una formiga grossa i

negra me pujava cama amunt per sobre la mitja blanca. Se'm suspengué de seguida l'atenció, atreta per la formiga. Vaig contemplar, per uns moments, amb les celles frunzides, son gambejar estrambòtic per escalar penosament, tal com hauria pogut fer-ho un esforçat explorador per escalar els pics de l'Himalaia, els fils gruixuts i retorts de la mitja —aleshores no les portàvem pas fines com un tel de ceba, sinó revingudes, dins sa correcció, amb consistència i densitat a prova d'anys i bugades—, mes, com aquella ascensió treballosa me destorbés de lo que tenia entre mans, d'una crusca suau vaig fer caure la formiga a terra, tornant seguidament a la meva tasca. Passà un minut... Ne passaren dos... De repent i altra volta sens mirar, vaig reparar de nou la formiga bellugant sobre ma cama dreta.

“Alabat sia Déu!” Almenys, a l'estimbar-se, l'ardida alpinista no havia pres cap mal... Valia més així! Aleshores vaig fixar-me més en ella. Tenia un cap d'enormes proporcions, donat son tamany total —¿qui sap si no fóra un exemplar hidrocefal de l'espècie?— i no era negra, no, com m'havia semblat al primer cop d'ull, sinó d'un bonic color d'avellana, lluent, com envernissat. El movia, aquell caparró disform, a dreta i esquerra seguidament, sobre el peduncle, gairebé invisible, del coll, com si examinés el terreny que trepitjava i mesurés les dificultats de l'empresa. Darrera el coll filiform, arrossegava, com el furgó les altres seccions d'un carril, un cosset com un pic de puça i un abdomen oblong i inflat, que semblava de metall polit. Trescava, la intrusa, delerosament, aferrant-se i encresterant-se en els relleixos que li eixien al pas o sumint-se en les pregoneses de qualque punt fluix del teixit, guaitant sempre arterament d'una banda a l'altra, amb sos mi-

lers d'ulls invisibles —jo havia sentit dir als grans que les formigues ne tenien molts, d'ulls, i an aquella ciència m'atenia—, agitant, ensems, neguitosament, els ganxets de les antenes... Ja es trobava cap a la meitat del trast entre clivilla i genoll, quan vaig donar-me compte de que l'insecte, amb sa perfidiosa reincidència, havia tornat a fer-me perdre la lliçó. I ho dic així, perquè ara, rememorant l'escena, m'apar que lo que jo tenia als dits devia ésser un d'aquells llibres insípid e incomprensibles que, durant un curt —sortosament curtíssim!— període de ma vida de crisàlide, constituïren per a mi un declarat suplici. Allò no podia anar! La distracció era la distracció —i el passeig de la formiga m'hauria distret d'allò més, si no hagués tingut altra cosa a fer—, però el deure s'imposava. De resultes de tal imposició —per això crec que no devia tractar-se d'una tasca lliure i espontània, sinó forçada—, se repetiren, per la meua part, la crusca amiguèvola i un nou capgirell de la delinqüent. I, de seguida, la tornada al *dos por dos*, *cuatro de* l'aritmètica, als enigmàtics *masculino, femenino y neutro* de la gramàtica o a qualche altre problema insoluble per l'estil... portant a reressaga una corrua de punts suspensius... Aquesta vegada el compàs d'espera, amenitzat pels enconats esforços en concentrar l'atenció, fou considerablement més llarg, però s'estroncà també, de repent, quan, a l'aixecar els parpres, com demanant al cel adjutori en el compliment de ma obligació, amb sorpresa indignada vaig reparar que la formiga, en pugna heroica i baldera —tota vegada que res útil per a ella podia cercar en aquells indrets—, tornava a enfilarse per la meua cama.

Si alguna volta un llegidor benèvol arriba a passar els ulls per aquestes ratlles, no sospiti, l'hi prego, que brodo, que dic mentidetes puerils per exornar la poquetat d'aquest íntim

pueril retret. No; lo únic que aquest tindrà, ben segur, ha d'ésser la simplicitat i la sinceritat amb què he procurat traduir en lletra les impressions reals, viscudes per un infant retret i isolat enmig la munió aqueferada o indiferent que l'enrondava.

Sí; anc que sembli increïble, l'animaló disform tornava, per tercera volta!, a fer de les seves prenguent per camp d'esports la meua cama.

Molts animals, petits i grossos, intel·ligents o mers nuclis d'instint amb òrgans, són estranyament, però positivament, tossuts. Tot aquell que els haja tractat i estudiat de manera directa pot donar-ne fe, del que dic. Jo no he conegut homes entestats que guanyessin en entestament, quan s'hi posaven, per exemple, a nostre ruquet argelí Martinoi, a nostra vella tortuga Marieta, al canari —vivíssim!— que s'embrutava, a dretes, la cara, sens que renys, i fins picots, logressin desvesar-l'en, a certes gallines, quines picardies *metòdiques* no tenien fi ni compte...

Sempre, ja de molt petita, he estat persona de gran paciència, tolerància i miraments en tot i amb tothom, bèsties inclòs; però aquell dia, amoïnada per lo que *devia fer*, fos el que fos, i que les corribandes de la formiga entrebancaven, vaig acalorar-me i, trencant el meu tarannà placèvol i equànim, en un rampell de quimera, en lloc de foragitar, simplement, com abans, a l'entremesa, vaig subjectar-li el minse coll sobre la mitja amb l'ungla del polze; mes, a la idea del contacte, un griu d'esgarrifor me resseguí tota i em féu aixecar la mà més que de pressa.

En ma vida he pogut veure escorxar un conill ni esclafar amb el peu un cuc o un escarabat. No era, doncs, el meu intent causar mal major a la infractora d'un principi autoritari que jo m'hagués empescat *in mente*, ni tan sols un tèrbol impuls de

revenja contra una reincidència atemptatòria a ma comoditat, sinó únicament esglaiar-la una mica i escarmentar-la per sa confiança abusiva, a fi que me deixés en pau. Mes els propòsits dels humans solen ésser bons i sovint noïbles els resultats que se'n deriven, com vaig poder comprovar en aquell acte, vegent, amb immensa estupefacció, en el cloterell d'un punt el cos minúscul i l'òbol abdominal de la formiga i, al tombant del fil, el caparró color d'avellana, solt, netament seccionat. La meua ungla de nacre, fina com un tall de rasor, com són totes les ungles d'infant, havia obrat automàticament de guillotina.

Amb la cama ertament estirada i amb els ulls desorbitats fits en l'inesperat espoliàrium, en un estat d'absència mental absoluta, com si m'haguessin estabornit d'un cop de pal, vaig passar no sé quant temps... Al reprendre l'ús de mes facultats, una onada calda i extremadament dolorosa m'inundà el cor.

Tothom haurà sofert, me figuro, en qualque avinentesa desgraciada, un estup d'angúnia produït per la clara consciència d'haver comès una malifeta, una acció indeguda i censurable; i el que haja sofert un estup d'aqueixos recordarà amb basarda com és d'opressora, d'insuportable, la seva punyida. Jo mai havia passat, fins aleshores, per trànsit semblant. La meua videta de pàrvul s'esmunyia apacívola i tranquil·la com una carretera assoleiada, neta de noses i entrebancs: jamai havia fet, voluntàriament, res que me dongués compte de que era mal fet —a excepció, potser, d'endur-me'n a grapats, de la capsa, les galetes Maria, única l·laminadura a bastament temptadora per a fer-me arriscar a tant, sempre que la meua àvia me feia anar a cercar quelcom al rebost, però com aquesta, la meua àvia, a l'adonar-se'n reia per sota el nas, sens mot de protesta...!—; i, en quant als animalets de Nostre Se-

nyor, me'ls estimava ultra mesura, fraternívolament, a tots, bonics i lletjos, propis i aliens... Però, malgrat això, havia matat a la formiga, a una innocent criatura elemental que cap dany m'havia fet ni havia comès altre pecat que gampardejar per la meua mitja amb la mateixa inconsciència amb què hauria pogut fer-ho sobre qualsevol d'aquells branquillons secs que hi havia per terra!

Passada la mobilitat bulliciosa i càndia d'aucell, que fou la característica dels meus primers anys, al tombant dels quatre, poc més o menys, m'havia invadit una gran timidesa, que em tornà extremadament vergonyosa i reservada. Tot, penetes i alegries, m'ho passava a soles i en silenci. I així, res vaig dir a ànima vivent de ma facècia amb la formiga i de la inquietud trasbalsadora que se'n seguí, però, de sensibilitat precoçment desperta i sotil, n'he soferts molts, de tràngols i sotracs sentimentals pareguts, de major o menor envergadura, en el decurs dels dies, d'atacs de veritable remordiment per mancaments, gairebé sempre, en el fons, purament imaginaris i gratuïts —car he tingut tirada a donar-me culpa en tot, per a descarregar-ne als altres—; però el primer fou, sens dubte, l'originat per aquell insecticidi que vaig cometre per inadvertència, però que jo atribuï —i en això estribava lo fiblador del corrosiu— a un rampell quimerós i fora de to. Durant tres dies, tres dies sencers! —sempre més ho he tingut present—, vaig dur aquell clau roent clavat al cervell i en el cor un llac de sutge que me n'entenebrí les llargues hores, car no podia pensar en altra cosa que en la pobreta formiga decapitada contra tota llei i raó.

Setembre del 1945